

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Regvla Morvm Sive Tractatvs Bipartitvs De Sufficienti Ad
Conscientiam Rite Formandam Regvla In Quo Usus
Cujusvis Opinionis Practice Probabilis Convincitur Esse
Licitus**

Terillus, Antonius

Leodii, 1678

Quæst. XXXIX. Vtrùm probabile explicatum, seu opinio probabilis sufficiat
pro regulanda conscientia?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77827](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77827)

R. P.
 ANTONII TERILLI
 SOCIETATIS JESU
 REGVLA MORVM
 SIVE
 TRACTATVS

De sufficienti ad conscientiam ritè for-
 mandam regula.

P A R S S E C U N D A.

HANC Partem incipio ab illis quæstionibus, quas Celladeus libro tertio primæ Partis complexus est. In eadem involvam non solum quæstiones, quas quartus ejusdem Partis liber continet; sed eas etiam, de quibus Adversarius mirum in modum gloriatur, nempe quæstiones de peccatis ignorantia, quas in primo libro secundæ Partis congesit. His autem confutatis, quidquid contra benignam sententiam opposuit, penitus deletum invenietur, & veritas sententiæ benignæ ab omnibus clarissimè conspicietur. Sit ergo.

QUÆSTIO TRIGESIMA-
 NONA.

*Virum probabile explicatum, aut opinio probabilis sufficiat
 pro regulanda conscientia?*

1. **C**ELLADEUS tertium suum librum ab hac quæstione orditur. Cum enim antea definivisset probabilitatem realem ac positivam (in qua tamen definienda in multis erravit ut visum est) mox quærit an illa sit apta conscientiæ dirigendæ regula? Respondet autem, quod sit regula cum onere: est regula, quia eligi potest pro conscientia dirigenda, eo quod in rebus humanis, quæ in pluribus sunt incertæ, non sit convenientior regula, cum plerumque non fallat. Cæterum cum aliquando fallat, hoc onus annexum habet, ut in peculiaribus casibus attentè consideret homo, an regula illa exceptionem habeat. Tanti enim est non operari contra legem Dei, ut qui hanc regulam sequitur, dictum onus subire debeat, ne periculo se exponat, & peccet. Demùm afferit, quod probabile hoc modo explicatum sit recta conscientiæ regula in omni & in qualibet materia.

2. Hæc est substantia doctrinæ à Celladeo traditæ, quam cum lego, miror quid sibi voluerit in impugnanda sententiæ benignæ. Certum enim est, quod illa juxta hanc illius doctrinam sit regula sufficiens conscientiæ, ut mox videbitur. Rursus, revera parum aut nihil discrepat à communi omnium sensu, quamvis immensum ab illa recedere sibi videatur. Cæterum adjunxit novum terminum cum onere, ne nil singulare docere videretur, cum tamen omnes illam exceptionem reipsâ ponant. Immo, quod plus est, omnes fermè expressè declarant, quando, quos, & cur urgeat? Item exponunt, quomodo non sit propriè annexum opinioni probabili; nisi enim talia declarentur, doctrina de regula ad nil fermè deservit. Hæc tamen omnia, etsi maxime præstanda sint, ut regula proposita operi regulando deserviat, à Celladeo omissa sunt, ut mox perspicietur. Quare ut doctrinam illius examinem, simulque veritatem controversiæ principalis proponam, sic

Regula Celladei re: ipsa nil aut parum discrepat à communi sententiæ.

ASSERTIO PRIMA.

Opinio certò practice probabilis, quam proximè defini vimus, est regula congrua actionum humanarum, & pro conscientia licitè formanda sufficit.

PROBATUR primò omnibus argumentis, quæ supra attulimus quest. 2. similiter omnibus illis, quæ in toto tract. de conse. prob. coarctavimus, quæ non sunt hic repetenda, videantur suis in locis.

Rationes Celladei.

Prima à paritate legis, quæ est regula, sed aliquando deficit.

3. Probatur secundò afferendo ea, quæ Celladeus ad hoc probandum allegat. Inprimis lex humana est regula, & tamen lex humana in multis exceptionem patitur, & per Epikiam seu per æquitatem corrigenda est: sic lex præscribit deposita esse reddenda Domino illa reposita: nihilo minus gladius depositus non est reddendus Domino, si sit furiosus, quando eum repositit. Ratio est, quia lex humana fundatur in probabilitate, non enim habet materiam necessariam sed probabilem; solum enim jubet quæ plerumque fieri expedit, & solum prohibet, quæ plerumque sunt noxia; ideoque aliquando sed raro deficit, hinc aliquando per æquitatem seu Epikiam corrigenda est. Ecce lex humana non est minus defectibilis, quàm probabilitas; est tamen regula conscientia & humanorum actuum. Ergò probabilitas apta est, ut sit regula conscientia & actuum humanorum. Ceterum sicut defectibilitas legis secum trahit necessitatem emendationis seu correctionis per Epikiam, quod est onus talium legum; ita defectibilitas opinionis probabilis infert necessitatem circumspectiendi, an in hoc vel illo casu peculiari fallat; & hoc est onus opinionis. Et sanè nemo prudenter plus concesserit opinioni probabilis quoad securitatem conscientia, quàm dictis legibus. Ergò sicut iniquè & temerè ageret, qui semper vellet juxta verba legis procedere, ita pariter temerè ageret, qui sine ulla exceptione stare vellet opinionibus probabilibus.

2. Ratio.

Scientia moralis est regula morum, non est autem nisi probabilis.

4. Secundò sic arguit, scientia moralis est regula actuum humanorum: At scientia moralis non habetur totaliter per demonstrationes, quia maximè ex parte objectum illius non est demonstrabile; ut omnes cum Aristotele expressè faterentur. Ergò scientia moralis maxima ex parte solum consistit in opinione probabilis, quæ illa probat ut bona, quæ plerumque sunt talia, & illa reprobat ut mala, quæ plerumque sunt inhonestas. Ergò opinio probabilis est regula conscientia & actuum humanorum. Unde sequitur etiam, quod conflatur ex multis opinionibus probabilibus sit regula apta ad regulandam conscientiam, quia qui illam sequitur in plerisque non errat, ideoque inspectà conditione humanà & rerum incertitudine, prudenter operatur qui talem regulam sequitur. Citat etiam S. Thomam 2. 2. quest. 70. art. 2. ubi S. Doctor expensè dicit, certitudinem in omni materia querendam non esse, quia actus humani sunt circa contingentia & variabilia, de quibus haberi non potest certitudo demonstrativa, & ideo sufficit probabilis certitudo, quæ ut in pluribus veritatem attingat, & sic in paucioribus à veritate deficiat.

3. Ratio.

Probabilitas sufficit in rebus humanis magni momenti.

5. Tertio sic procedit. Probabilitas sufficit in rebus humanis etiam magni momenti ad prudenter operandum: nam quilibet prudenter fudit de Medico & Chirurgo, qui plerumque & ut plu-

rimùm rectè curant, nisi aliqua adsit exceptio in contrarium. Idem evenit in venditionibus, emptionibus, aliisque negotiis humanis. Ergò idem etiam locum habet in negotio conscientia & materia morum, quia est supra humanam capacitatem, velle plus in doctrina morum.

6. Quarto urget hoc modo: unusquisque ab absque ullo vitio intellectus rectè opinatur circa probabile ab extrinseco; absque dubio enim omne probabile ab extrinseco est absque ullo defectu ac vitio credibile. Ergò nullus est defectus, nullum vitium in intellectu, eo quòd talia credat ac opinetur. Ergò nec erit defectus in voluntate, ut pote quæ non regulatur immediatè per legem Dei in se, sed per illam applicatam per rationem humanam, quæ proinde habet rationem regulæ formalis applicantis primam regulam objectivam. At non solum ratio evidens aut certa, sed etiam ratio opinativa est ratio humana. Ergò ratio opinativa est regula formalis applicans primam regulam objectivam, seu legem & voluntatem Dei. Ergò voluntas rectè prudenter que se accommodat huic rationi, id est opinioni. Unde Vasquez 1. 2. disp. 58. cap. 2. sapienter dicit, sed quia humana diligentia non potest omnia sine errore assequi, & absque ulla culpa aliquando apprehendatur ut bonum, quod malum reipsa est, ut in exemplo superius posito de accedente ad non suam, & in alio accidere potest: ideo illud in re debet dici natura humana convenire, aut disconvenire esse, quod per rationem probabilem & diligentem proponitur, sive in re ita sit, sive non sit. Rectè igitur S. Thomas in hoc articulo dixit, rationem esse regulam humanarum actionum. Hæc rectè Vasquez, si error sit invincibilis. Hæc Celladeus §. 3.

7. Quintò, confirmat argumentum à probabili extrinseco desumptum hoc modo. Rectè creditur alicui, vel a quibus Doctoribus, & eorum resolutioni statum in doctrina morum, alioquin frustra esset consilium ab illis petere. Ergò rectè statum ac creditur illis, quos difficile est falli, licet in aliquibus falli possint, & decepti sint. Itaque cum nemo sit, de quo præsumi aut sciri possit quòd nunquam fallatur, illa auctoritas sufficit ad conscientiam regulandam, quæ plerumque non fallitur, & non nisi raro deficit; quia in rebus incertis regulam meliorem, conditionique humanæ magis idoneam habere non possumus.

8. Ego quatuor ultimis rationibus libenter subscribo, quia rationabiles sunt & veræ, & ab omnibus quoad substantiam communiter afferuntur: sed prima, quæ Celladei propria speculatio est, ipsique efficacissima videtur, non aridet; longè enim dispar ratio est inter legem & opinionem probabilem, quia lex non præcipit nisi certò honesta. Probabile autem, de quo hic loquimur, semper versatur circa res, quarum honestas est incerta, ac proinde de quibus est suspicio, an sint inhonestæ. Itaque ex eo quòd lex sit regula, quamvis non adeò universaliter dirigat, quin exceptioni subjaceat, non sequitur opinionem minus tutam esse posse regulam; quia ideo lex est regula, quia dirigit ad certò honesta, & tunc solum habet exceptionem, quando legislator ex ignorantia erravit, ferendo legem sub terminis universalibus, non prævidens casum aliquem particularem, quem si prævidisset, eum excepisset, & non ita universaliter locutus fuisset. Audi Aristotelem 5. Ethic. cap. 10. Cum igitur lex universaliter quidem loquitur; in hisce autem præter universale quidpiam accidit, tunc rectè se habet, ut ea parte, qua legislator omisit, atque peccavit absoluitè locutus

locutus, emendetur defectus. Quod si ipse Legislator adesse, hoc modo dixisset, & si scripsisset, iubentem legem tulisset &c. S. Thomas 2. 2. quaest. 120. & cum eo Theologi Aristoteli subscribunt. Itaque lex exceptionem habet; quando certò constat; voluntatem Legislatoris ad omnia sub universalibus legis terminis comprehensa non extendi. At quid hoc conducat ad probandum, quòd unquam liceat sequi opinionem probabilem minus tutam, non apparet; quia in usu opinionis, semper imminet aliquod periculum contraveniendi voluntati Dei, cum in Epiikia nullum sit eiusmodi periculum, sed contrarium certò constat. Similiter extra casum Epiikia certum est, sequentem verba legis non peccare, ergò paritas hæc non probat intentum.

Exempla Cellaei incongrua sunt ad doctrinam ipsius confirmandam.

9. Rursus Celladeus loquitur de lege humana, contra quam datur exceptio, & profert exempla de lege divina, ut de redditione depositi, de restitutione commodati, &c. At absurdum videtur ita comparare legem divinam cum opinione probabili, ut utraque ex æquo censeri debeat regula humanorum actuum, quia lex divina est certa ac indubitata regula clarè manifestans quæ voluntati Dei certò consonant. Opinio autem probabilis nunquam certificat de honestate operis propositi, ut patet. Porro unica exceptio contra opinionem est hæc ipsa incertitudo & fallibilitas, quæ nunquam deest. Ergò semper adest exceptio contra probabilem opinionem, & videtur quòd nunquam liceat illà uti. Sætem licitus ejus usus non probatur à paritate legis, contra quam tunc solum datur exceptio, quando lex non amplius proponit voluntatem Legislatoris, sed circumstantiæ indicant Legislatorem oppositum voluisse. Demùm eadem est ratio de lege humana, quæ in multis non magis obnoxia est exceptioni, quam lex divina, utpatet. Ergò paritas hæc à defectibilitate legis translata ad defectibilitatem opinionis, non probat opinionem esse idoneam actionum humanarum regulam.

Argumentum Cellaei incongruum.

10. Demùm peto à Celladeo utrum Epiikia tunc solum habeat locum, quando certò constat voluntatem Legislatoris ad hunc casum non extendi? an etiam quando solum probabile est, quod ad hunc casum non extendatur? si solum admittat primum, evidens est argumentum à paritate nil valere, cum in omnibus sit evidens disparitas: si admittat secundum, eo ipso subscribit benignæ sententiæ, quam impugnat; quia admittit interpretationem probabilem de intentione Legislatoris contra expressa ejus verba sufficere ad conscientiam debetè formandam, quod quidem à multis benignæ sententiæ Auctoribus traditur, sed à Celladeo toto opere negari videtur. Præterea affert exemplum dubium, quia adversarii æquè dubitant, an in hoc ac in ullo alio casu liceat sequi opinionem probabilem? Ergò hoc probandum erat, non supponendum tanquam principium, ad illud idem in aliis si nilibus casibus inferendum. Itaque prima illa ratio nil probat.

Celladeus tenetur pro prioribus argumentis respondere, & inconsequenter procedit.

11. Est & aliud, in quo Celladeus, arguitur inconsequenter processisse, scilicet quòd ipsemet solvat objectiones præcipuas, quas contra benignam sententiã intorserat, & quidem ita illas solvit, ut eadem solutio nullo verbo dempto æquè quadret benignæ sententiæ ac opinioni Celladei. Juvat unum vel alterum exemplum afferre. In primis objicit Augustinum contra Academicos, improbantem utlum probabilem, ac dejectantem, nescire prorsus se, quomodo omnia peccata non sint honestanda, si quisquis id agit,

quod probabile videtur, non peccat. Respondet primò, probabile Academicorum fuisse laxius, quàm probabile ab ipso assertum. Demòdè respondet Augustinum invehi contra probabile solum apparens. sed quid? nonne hoc æquè quædrat in nostram sententiã, quam Celladeus ex hac ipsa Augustini auctoritate, tanquam argumento penitus insolubili impugnat? evidens profectò est, nostrum probabile esse incomparabiliter strictius probabili Academicorum. Rursus nos dicimus, solum probabile verum ac certum esse regulam conscientiæ. Nec minus vera est probabilitas, quam nos ponimus, quam quæ à Celladeo proponitur, ut constat ex dictis, atque ex dicendis melius constabit.

Obiectio contra Celladeum.

12. Objicit secundò. De natura probabilium est ut in aliquibus deficient. Ergò regula probabilitatis in aliquibus deficit. Ergò qui juxta illam multoties, v. g. centies operatur, aliquoties deficit. v. g. decies aut quinies, & recipit toties operatur contra legem. Ergò qui illam eligit pro regula vitæ, & vult secundum eam vivere ac centies operari, eo ipso sponte vult decies aut quinies deficere ab honesto, & operari contra legem Dei. At hoc velle est peccatum contra materiale tantum, sed etiam formale. Ergò probabile non potest eligi pro regula conscientiæ. Ergò non est conscientiæ regula. hoc ipsum argumentum contra nos objicit in superioribus, jam autem ipsemet tenetur illud solvere.

Celladeus non satisfacit argumento.

Respondet argumentum non urgere ipsum, qui expressè docet, quod probabile non sit regula, nisi sumatur cum onere benè videndi in singularibus casibus, an aliquid reperiat legi Dei contrarium. Ita ille: nec aliud respondet. Verùm non satisfacit, nam argumentum æquè urget contra hominem operantem cum tota hac diligentia; nam posita diligentè adhuc objectum non est certum, sed solum probabile. Ergò adhuc subjacet inevitabilitati errandi aliquoties. Ergò non solvit argumentum. Et sanè quomodo solvitur argumentum per replicam, quæ & in terminis & ex ipsa suppositione eidem inconvenienti subjacet, ad quod arcendum assertur? Itaque concludendum est, Celladeum non solvisse argumentum, quod prius contra nos, nunc contra seipsum proposuit: Et sanè difficile, ni dicam impossibile est, ut in suis principiis argumentum solvat, nisi, illis relictis, ad benignam sententiã recurrat, & juxta illius doctrinam respondeat proportionaliter ad ea, quæ nos huic argumento supra respondimus.

Alia replicæ sed insufficientis.

13. Quòd si dicat, ut alibi insinuat, sed hic non proponit, solum probabilitatem veracem & veram esse regulam, fallacem verò & fallentem à ratione regulæ deficere, & se hoc intelligere per onus, quod opinioni adjungit, jam sibi apertius contradicit, quia ponit regulam indiscernibilem, cum nemo determinatè scire possit, quod probabile hic & nunc propositum sit verum. At regula debet esse discernibilis. Ergò ponit regulam non regulam. Præterea sic arguo. Vel onus adjectum postulat, ut non operemur, donec certificemur, quòd opus non sit contra legem. Vel solum exigit, ut probabiliter hoc concludamus. si primum, Ergò probabile nunquam est regula, sed sola certitudo, & tunc Celladeus docet contradictoria: si secundum, probabile quidem erit regula, sed argumentum non solvitur, quia necesse est, ut in magna multitudine talium opinionum ac resolutionum aliquoties erretur. Nec oppositum prudenter sperari potest.

A 2

14. Obje-

Alia ob-
jectio, cui
non satisfa-
cit.

14. Objicit tertio: Conspiciat venator animal à longè, quod existimet esse lupum. Adhuc cum eo viginti homines quoad perspicaciam visus ac veracitatem &c. prorsus æquales, quorum octodecim dicant, animal illud esse feram, duo verò dicant esse hominem. In hoc casu venator peccaret, si sagittam in animal illud emitteret. Et tamen probabile est illud animal non esse hominem, quia longè difficilius est octodecim falli quàm duos, cum plerumque contingat illos non falli. Ergo non licet sequi probabile. Ergo probabile non est regula.

An & quo-
modo vena-
tor emitta-
re possit sa-
gittam ad
interficien-
dam feram,
quando non
est certus,
quod ani-
mal illud
non sit ho-
mo?

Respondet primò, retorquendo argumentum, quia si venator unum tantum habeat socium, qui vel sit vicinior animali, vel perspicacioris visus, & testetur animal esse lupum, non peccat venator sagittam emittendo, tamen non habet certitudinem, sed solum probabilitatem. Ergo sufficit probabilitas. Huic responsioni tam crudè propositæ non est fidendum, quia non est sola probabilitas, quæ illum excusat, quia probabilitas rectè cohæret cum aliqua exceptione in contrarium. sic quando litigatur de facto aliquo, illud probabile est, quod quatuor testes deponunt contra duos penitus æquales, & sufficit ut iudex juxta illud sententiam ferat, ut constat ex doctrina supradicta de testibus, nec quisquam de eo dubitat. Idem valet quando testes sunt numero æquales, sed dignitate & qualitate inæquales, standum enim est iudicio illorum, qui magis qualificati sunt. Et tamen venator peccaret, si sagittam emitteret, casu quo quatuor tanquam testes de visu jurarent animal illud esse lupum, si duo ejusdem qualitatis tanquam testes de visu deponerent, illud esse hominem. Ergo probabilitas non sufficit. Ergo replica Celladei non solvit argumentum, quia non est sola probabilitas in casu illo, quæ excusat, sed summus probabilitatis gradus, talis nempe contra quem nulla potest esse prudens suspicio aut timor deceptionis. Talis est casus ab illo propositus in replica. Ergo si illi steret, nunquam licebit in rebus controversis sequi probabile, quando sunt argumenta in contrarium.

2. respon-
sio.

15. Respondet secundò, negando quod in casu illo ulla detur vera probabilitas, quia rarissimum est, quod homines æquales visus perspicacitate præditi, ex eadem distantia idem objectum contemplantes ita discrepent, ut duo negent, quod octodecim affirmant. Unde licet in genere octodecim faciant probabile contra duos, id tamen locum non habet nisi in illis circumstantiis, & circa tale objectum, de quo contradictiones contingere possunt, non verò in illis circumstantiis, & circa illud objectum, de quo rara & vix possibilis est contradictio. Itaque casus iste procedit de probabilitate tantum apparente. Ergo non contrariatur usui probabilitatis.

Illius insuf-
ficiencia.

Hæc responsio aliquid habet apparentiæ, non tamen plus soliditatis quàm prima. In primis falsum est, quod in istiusmodi rebus frequentes contradictiones non eveniant. Quid enim frequentius, quàm homines è longinquo videntes animal discrepare inter se de specie, etsi conveniant de genere? Nec dicas, eos tunc non esse paræ perspicacitatis, nam unusquisque præterdit, se alteri in perspicacitate non cedere, ergo quoad nos sunt talis perspicacitæ. Quod si detur aliqua diversitas, credibile est majorem perspicacitatem latere inter octodecim, quàm inter duos, & tamen non licet sequi iudicium octodecim contra

duos, quamvis certum sit, veritatem plerumque esse ex parte illius, quod in tali casu ab octodecim æqualis aut etiam majoris perspicacitæ quoad nos affirmatur contra duos. Ergo absque dubio vera probabilitas non deest in casu.

16. Rursus esto, in casu isto, in quo nemo perfectè rem discernit, affirmatio octodecim contra duos non fundet probabilitatem, evidens tamen est, quod octodecim faciunt probabile contra duos, quando omnes deponunt tanquam testes de visu. Sit ergo casus, quod viginti illi sint testes de visu, qui adierunt locum, in quo animal illud latet inter vepres & postea ita deponant contraria, ut octodecim jurent quod sit lupus, duo jurent quod sit homo. In hoc casu non licebit sagittam emittere, & tamen illud probabilissimum est, quod octodecim affirmant, immò probabile esset, quamvis tantum quatuor contra duos illud affirmarent. Et quidem hoc est probabile nimis frequenter contingens, nimis enim frequens est, quod testes in iudicio contraria deponant. Ergo Celladeus non solvit argumentum.

17. Ego ergo aliter respondeo, & dico in primis, objectionem incongruè propositam fuisse à Celladeo, quia parum refert, quod duo discrepent, vel omnes conveniant; si enim omnes ita dissent, ut nec sagittarius ipse, nec alii tunc perfectè rem discernant, ut moraliter certi sint, animal illud non esse hominem, non licebit sagittam emittere. Ratio est, quia in tali casu solum dicunt se putare, quod animal illud non sit homo, cum nemo certus sit quod sit fera. Rursus fatentur assertionem suam non esse talem, quin ad sit rationabilis timor ne fortè errent. At propter tam debilem probabilitatem, contra quam viget dicta suspicio, non licet emittere sagittam cum tali periculo occidendi hominem. Et hoc verum est, siue duo discrepent, siue omnes conveniant in sua assertionem, ac proinde reddant probabile quod dicunt.

E contra si omnes essent testes de visu, aut aliqui haberent tubum opticum, quo evidenter discernent animal illud esse lupum, & hoc unanimiter deponerent tanquam testes de visu, utique tunc liceret sagittam emittere; peccaret tamen illam emittendo, si duo tanquam testes de visu contradicerent, etsi eorum contradictio non tollerent maximam probabilitatem ab assertionem aliorum. Ergo falsum est, quod probabilitas sit recta conscientiæ regula in omni & in qualibet materia.

18. Itaque respondeo, argumentum non solum non impugnare benignam sententiam, sed ne quidem illam attingere. Ratio est, quia argumentum procedit de probabilitate speculativa, benigna autem sententia solum loquitur de probabilitate practica, id est, argumentum probat probabile esse, quod animal illud non sit homo, non autem probat, quod stante periculo illo, liceat sagittam emittere ad illud occidendum. At benigna sententia solum docet practice probabilia, seu ea, quorum honestas est probabilis, esse licita. Nos itaque distinguimus inter probabilia, & dicimus sola practice probabilia esse rectam conscientiæ regulam in omni materia. At Celladeus insurgit in nos tanquam in homines periculosissimæ laxitatis, cum loquamur cautissimè; ipse verò in laxissimam, ac pro laxitate prorsus intolerandam sententiam prorumpit, dum absque ulla distinctione asserit probabile in omni & qualibet materia esse rectam conscientiæ regulam. Quid hoc asserto absurdius? Quid reipublice

Celladei regula, ut ja-
cet, & ut
verba fo-
nant, est
evidenter
falsa, & la-
xitate non
ferenda.

reipublicæ noxiam magis? Profecto hinc fe-
quantur absurda ab Augustino contra Acade-
micos proposita. Probabile est ejaculationem
sagittæ in casu à me proposito non inferre ho-
mici- dium. Ergo licebit illud ejaculari; & sic
aliquando licebit homicidium in tali casu. Rur-
sus probabilè est, quòd siligo sit materia valde
consecrationis. Quis idèd dixerit, licitum esse
uti tali pane pro arbitrato ad consecrandum?
Innamora talia sunt, Celladee, quæ probabilia
sunt in multis materiis, neque tamen opiniones
illæ sunt recta conscientie regula. Næ tu malus
es doctrinæ morum censor & corrector, qui re-
jectâ rationabili regulâ, quam cum exacta ac præ-
cisa exceptione proponimus, aliam sine ulla ex-
ceptione substituis, quæ ut jacet in terminis est
evidenter falsa, atque adèd absurda ac rationi
dissona, ut neini placeat, cum omnes contra il-
lam ut prorsus intolerabilem clamant. Ex hisce
autem absurdis nunquam te eripies, nisi ad di-
stinctionem à nobis semper inculcatam recurras,
& ad probabilitatem practicam sententiam tuam
limitaveris.

Ratio cur
venatori
non liceat
sagittam e-
mittere in
tali casu.

19. Quod si querat, quare in casu allato non
sit probabile, quòd liceat sagittam emittere,
cum probabile sit homicidium tunc non esse
committendum? Respondeo inprimis, id ad
meum intentum non spectare, quia semper lo-
quor ex suppositione, quòd objectum sit certò
probabiliter licitum, seu certò practico proba-
bile, undecumque deum illa practica proba-
bilitas derivetur; esset autem nimis longum &
arduum quæstionem hanc in singulis materiis
determinare. Non ergò teneor causam hujus rei
assignare. Nihilominus respondeo secundò, cau-
sam hujus rei in casu præsentis esse facilem &
obviam. Inprimis sunt duo objecta realiter di-
stincta, animal illud non esse hominem, & ja-
culationem sagittæ esse licitam, & quidem rea-
liter separabilia; nam si judicem animal esse ho-
minem, haud dubiè non licitè jaculum emitro,
etsi errem in meo judicio. Itaque sicut à veritate
primi non inferitur veritas secundi, ita nec à
probabilitate primi inferitur probabilitas secundi,
sed jvat rem strictius proponere. Hic & nunc
ejaculari sagittam est inseparabile ab occasione
illius animalis, ut suppono. Cur ergò sit pro-
babile, quòd ejaculari non sit hominem inter-
ficere, non est etiam probabile, quòd licitum
sit ejaculari? Respondeo istas etiam denomi-
nationes esse separabiles, quia denominatio pro-
babilitatis, quòd actio illa non sit homicidium,
sumitur à testimonio hominum fide dignorum:
at quòd sit licita, est denominatio, quæ sumitur
à lege permittente, aut certè à negatione legis
prohibentis actionem illam. At in casu nostro
adest lex, in omnium cordibus scripta, expressè
prohibens talem actionem in istis circumstantiis.
Lex hæc illo axiomate continetur, *Quod tibi non
vis fieri, alteri ne feceris*. Quis autem in tali loco
constitutus non esset rationabiliter invitus, ne
alius in talibus circumstantiis contra se sagittam
emitteret? Nemo certè. Ergò cum tu rationa-
biliter exigeris ne id tibi fieret, lege naturæ no-
tum est, quòd & tu à tali actione adversus alte-
rum tenearis abstinere.

20. Rursus certum est, quòd Deus homici-
dium prohibuit. Ergò ubi periculum est, ne
homicidium fiat, & lex Dei violetur, vel omit-
tenda est actio, vel certè ponenda non est, donec
veritas rei tanta diligentia investigata fuerit,
quantam & qualitas negotii, & humana conditio
R. P. A. Terilli, Regula Morum PARS II.

postulant, ut sic veritas ipsa, si fieri possit, certò
innoscat. Certum enim est, quòd datur obli-
gatio aut tutiora sectandi, aut ad ipsam verita-
tem, quantum humano modo possumus, eni-
tendi. At in casu præsentis tanta diligentia præ-
missa non est, nec veritas quantum fieri potest
querita est, facillimum enim est tam dubiis at-
tentionibus non credere, sed locum adire, atque
ipsam veritatem certò investigare, quis facile
sciri potest. Atque hinc est, quòd in tali casu
nunquam liceat sagittam emittere. Certè si in
omni re tam facile certò sciri posset voluntas Dei,
sicut in isto casu, nunquam liceret minis tuta
sectari, sed in omnibus ipsa veritas querenda
foret. Jam hoc est onus, ad quòd tenemur in
similibus, quo non impleto, nunquam est pro-
babile, quòd objectum ejusmodi sit licitum.
Quòd cum adeo perspicuum sit; mirum est,
quòd Celladeus, ut responderet huic argumentò,
non reflexerit ad peculiarem propriæ suæ sen-
tentie notam, & dixerit ideo hoc non licere,
quævis sit probabile, quia probabile non sufficit,
nisi onus impleatur, quòd certè in casu imple-
tum non fuit, sed Celladeus de hoc tacuit, ac si
propriæ sententiæ oblitus fuisset, & ad nescio
quam speculationem male fundatam se convertit,
negando tale testimonium fundare probabilita-
tem, quòd certè in hoc omni quæ alio casu pro-
fus limit est evidenter falsum.

Celladeus
non respon-
det confe-
quenter ad
propria
Principia.

21. Cæterum ex eo evidenter inferitur hanc
esse legitimam hujus rei rationem, quòd judex
procedere possit contra reum, quem ex viginti
testibus octo decem absolute condemnant, etsi duo
illum innocentem pronuntient; & tamen non
licet venatori sagittam emittere, nisi major ei
certitudo affigeat. Ratio est, quia judex fecit,
quòd potuit, omnemque humanam diligentiam
adhuc, ut ad veritatem certò sciendam perve-
niret. Ideoque post illam præmissam potest &
debet se regulare secundum allegata & probata.
At venator facile potest majorem certitudinem
adhibere; quam si omittat, non minus peccat,
quàm peccaret Judex hominem condemnando,
si ipsius veritatis indagationem omitteret, quan-
do tanta facilitate posset veritatem ipsam certò
invenire, sicut potest venator in casu præsentis.

Plus requi-
ritur in ve-
natore ad ja-
culandum,
quàm in ju-
dice ad con-
demnan-
dum.

22. Quòd si supponas venatorem esse cis A-
lvium profundum, mediusque illum transfretandi
carere, ideoque omnem diligentiam humanam
hic & nunc sibi possibilem adhibuisse ut verita-
tem sciret; atque ab octo decem testibus de visu
audiret, animal illud esse lupum, contra duo-
telles de visu contententes quòd sit homo, ne-
que dum illi licebit sagittam emittere, quia ma-
gnitudo mali, quòd timetur, adèd præponderat
bono, quòd ex illa actione speratur, ac malo,
quòd ex illius actionis omissione imminet, ut ratio
statim dicet actionem illam esse omittendam,
quia bonum speratum est valde exiguum, malum
autem imminens est summum & alterius prorsus
rationis, consistens in jure personali, pro cujus
violatione permittenda, nulla unquam dari po-
test præsumptio. Contra verò in casu judicis
eadem prorsus probabilitas sufficit, ut ipsi liceat
reum punire, quia malum quòd imminet, si
juxta allegata & probata non liceret procedere,
esset incomparabiliter majus, quàm malum quòd
timeri posset ex fortuita & rara innocentis occi-
sione. Certè si tanta convictio non sufficeret,
tota respublica nefariis hominibus abundaret,
nec ullum superesset remedium ad innumera ho-
micidia, facta, aliæque flagitia ex hoc ipso im-
pendentia

Malum im-
minens red-
dit emisso-
nem sagittæ
licitam, &
sententiam
judicis ju-
stam.

pendentia evitanda, quia impiis non adeo difficile foret, invenire duos vel tres complices, qui in favorem illorum falsum deponerent, & sic illos à pœna liberearent, à qua liberati audaciores fierent, totamque rempublicam innumeris gravissimisque malis turbarent. E contra, si in tali casu liceat hominem punire, hæc mala maximè ex parte evitantur, & ex alia parte aliud malum non imminet, quàm quod in casu rarissimo innocens occidatur, quia rarissimum est quod octodecim contra duos mentiantur in iudicio. Præterea in hoc ipso casu raro omnis diligentia præmissa fuisset, & innocens tanta verisimilitudine probaretur malus, ut nemo prudens posset aliud præsumere, quàm quod verè esset reus.

Argumentum Celladei ex æquivocatione formatum.

23. Atque hinc alia Celladei æquivocatio detegitur. Insuper ille in eos, qui ad probandum aliquid licere vel non licere in rebus incertis, aut in casu probabilitatis, recurrunt ad malum, quod imminet ex actione, vel ejus omissione: quasi verò, inquit, ex actissimè nosse oporteat cetera omnia bona & mala, legem Dei verè nosse, aut circa illam errare inter se vel parum vel minus. Præterea, ut alio loco dicit, materialis violatio legis divinæ satù magnum malum est tum per se, tum quia aliquod bonum per illam intendebatur, quod materiali illius violatione impeditur. Unde demùm sic concludit. Certè mihi indubitatum est, id, quod sufficit, ut occisio hominis sit tibi imputabilis & voluntaria, sufficere, quando nulla occisio, sed sola lex adest, ut hujus violatio tibi sit imputabilis & voluntaria. Ergo & formale peccatum, æquivocatio in eo est, quod loquatur de lege Dei, ac si certò constaret illam existere, cum tamen res supponatur esse prorsus dubia ac incerta. In his autem, ut videamus an aliqua actio sit prohibita, reflexè procedendum est, cum quæstio sæpè directè solvi non possit. Sicut ergo omnia lege naturæ vetita, à quibus

In incertis lex Dei reflexè sæpè non innotebit nisi ex malis ac bonis ab actione & prohibitione provenientibus.

hibentur quia sunt mala, non idèd sunt mala quia prohibentur: ita in tali casu incerto recurrendum est ad mala hinc imminencia, & bona sperata ex eo, quòd actio in talibus circumstantiis liceat nec ne, & ex illis apparebit an talis actio hic & nunc sit licita vel illicita, quia alia via illud cognoscendi non suppetit. Certè quando agimus de iis, quæ sunt jure naturæ prohibita, illa prohibitio aliundè non innotebit, quàm ex inspectione mali, quod per actionem aliquam inducitur; ex illo enim statim lumine naturæ inferimus, Deum actionem illam prohibuisse. Unde ergo sciemus an in casu dubii actio aliqua sit prohibita vel permissa, nisi consideremus incommoda & commoda, in quibus talis prohibitio vel permissio fundari debet? Certè gratum mihi faciet Celladeus, si independenter ab hac consideratione ostenderit, cur liceat judici scienti & volenti hominem morti addicere ob aliquorum testimonium, & ob eandem planè auctoritatem non liceat venatori, non dico hominem interficere, sed ne quidem remotissimo periculo illum interficiendi se exponere? hæc cum cogitaverit, & aliam ad difficultatem solvendam rationem non invenerit, quàm magnitudinem mali & boni, ex qua sola scire possumus, an pro istis circumstantiis res sit vetita vel permissa, desinet, credo, insurgere in Auctores, qui ad sciendum an actio aliqua probabiliter bona liceat nec ne, quando certitudo haberi non potest, recurrunt ad damnum tertii, & alia mala ex tali actione imminencia.

Itaque non dicimus tanti esse nosse mala & bona, quantum est scire legem Dei, aut illa tanti,

quanti istam, esse faciendâ; omnia enim contraria doceamus. Quod dicimus est, ista duo inter se esse connexa, voluntatem autem ac legem Dei, quæ incomparabiliter pluris est, non nisi per illa mala ac bona nobis innoteferre. Hinc autem scimus illa prius consideranda esse, quàm quidquam de ista definiri possit. Quid autem in hoc mali est, quod quicumque merito reprehendat?

24. Rursus quod ad materiale violationem legis divinæ pertinet, fateor aliquid inconveniens semper cum illa connecti: ceterùm dicopuram violationem materiale talis legis, ut pote involuntariam ac inimputabilem, non tantum mali continere, ut propter aliqualem timorem illud incurrendi, homo teneatur magnis ac inevitabilibus incommodis se gravare; quia illa ipsa incommoda apertè arguunt, directam Dei legem, si quæ sit, hic & nunc non obligare, sed adesse altam legem reflexam, qua Deus in talibus circumstantiis talem actionem permittit, ne absque ratione sufficienti homo se nimis gravatum agnoscat. Et sanè Celladeus ipse nunquam explicabit, quomodo liceat venatori sagittam emittere ob unius testimonium, qui testis de visu dicit animal illud non esse hominem sed lupum, nisi dicat periculum exiguum violationis purè materialis contra legem Dei, non tanti esse, quanti est hominem in omnibus astringi ad partem tutiorem. Si enim illud pius est, & multò pluris. Ergo præferendum est, quod non est postponendum. Ergo quitalis periculum parvi pendit & minoris facit, quàm jacturam suæ libertatis, eo ipso peccat. Ergo nunquam licet sequi probabile. Ergo Celladeus falsum & periculo plenum docet, quando dicit, probabile esse regulam conscientia. Ecce homo iste in omnibus propriis argumentis implicatur, à quibus se extricare nullo modo poterit, nisi damnet ut falsa, quæ contra communem sententiam objicit tanquam argumenta prorsus convincentia.

25. Demùm quod per modum conclusionis infert, tanquam rem sibi indubitatum, quod scilicet quidquid facit homicidium imputabile, faciat violationem materiale cuiusvis legis divinæ imputabilem, est apertè falsum, doctrinæque ipsius prorsus repugnat. Inprimis est apertè falsum, quia iudex indubitanter peccaret, si hominem ut reum damnaret, cujus crimen non est prorsus convictum, similiter venator peccaret, qui sequeretur sententiam octodecim contra duos reclamantes, si sagittam emitteret, & hominem casu, ac præter intentionem interficeret. At in aliis negotiis minoris momenti, iudex non peccat si ex iudiciis levioribus sententiam ferat, quamvis in utroque casu æquè erret, & legem Dei materialiter violet. Ergo indubitatum est, quòd quæ sufficiunt ut homicidium sit voluntarium & imputabile, eadem & minora sufficiunt, ut alia mala non sint voluntaria, nec imputabilia; quia scilicet pauciora in uno casu, plura in alio requiruntur, ut conscientia debite formetur. Deinde id ipsum sententiæ Celladei expressè repugnat, quia ille docet, quod probabile in omni materia sufficiat, fateatur autem alia esse aliis probabiliora. Rursus ut suam sententiam stabiliat, recurrit ad doctrinam de testibus, ex qua certum est, quod in multis minor probabilitas sufficiat judici, ut licitè sententiam ferat, & excusetur si erret, quàm ut hominem morti adjudicet, & immunis à culpa evadat, si erret. Ergo pro diversis rebus diversâ probabilitas

litas requiritur, etiam sistendo in probabilitate speculativa; & minor probabilitas speculativa sufficit in aliquibus quam in aliis ad fundandam probabilitatem practicam. Itaque Celladeus in his etiam sibi contradicit.

26. Unus solus est sensus, in quo dicitur Celladei illatio est vera, & est sensus merè formalis ac præcivus, quo dicimus debitam diligentiam requiri in omnibus incertis, ut excusemur. Hoc verum est, sed ratio exprimens debitam diligentiam, est ratio quædam præcivens à multis inferioribus prorsus inæqualibus, quia major diligentia in aliquibus, minor in aliis requiritur, ut notum est: similiter verum est, quod certa probabilitas practica in omnibus sufficit, sed longè plus ad probabilitatem practicam in uno, quam in alio casu requiritur.

ASSERTIO SECUNDA.

Admissa hac Celladei doctrinâ, benignâ sententia est recta conscientia regula.

Primo quoad usum opinionis dicitur recte probabilioris.

27. **P**ROBATUR. In primis non solum quævis opinio directè probabilis contra improbabilem, sed etiam quævis directè probabilior contra minus probabilem habet omnia à Celladeo, & secundum veritatem ipsam requisita ad regulam conscientia: Ergo quævis ejusmodi opinio est recta conscientia regula. Probatur antecedens. Primum certum est, quod omnes ejusmodi opiniones nitantur motivo seu apparentia intellectuali plerumque non fallente, tum quia alioquin prudentes insipienter fecissent illi assentiendo, quod de viris summis ac diligentissimis, qui rem illam à fundamentis examinârunt, præsumi non potest; tum quia hoc necessario requiritur ad essentiam opinionis saltem probabilioris, ut constat ex dictis. Deinde scientia moralis ex ejusmodi conclusionibus integratur, nec alia scientia moralis ab homine haberi potest. At scientia moralis est recta conscientia regula. Ergo & opinio saltem probabilior. Tertio in majori hac probabilitate consistit *probabilis certitudo, quæ in pluribus veritatem attingit, & idè sufficit*, ut dicit S. Thomas 2.2. quæst. 70. art. 2. Quarto unusquisque prudenter stat majori probabilitati extrinsecæ, seu majori Doctorum auctoritati. Quinto, conclusio probabilior est ratio humana, & optimum quod haberi potest in rebus difficilibus & incertis. Ergo est regula proximè applicans voluntatem Dei, seu primam regulam objectivam, & quidem optima, quam habere possumus. Sexto, *omne illud in re dici debet conveniens naturæ humanæ quod per rationem probabilem & diligentem proponitur, sive in re ita sit sive non*, ut ait Vasquez supra citatus. At hoc maxime convenit opinioni probabiliori; & fanè certum est, Vasquez in strictiori sensu non posse intelligi, cum in terminis admittat, usum opinionis minus probabilis esse licitum. Septimo, rectè creditur alicui vel aliquibus, alioquin instructio ac consilium frustra peteretur ab illis. Ergo rectè creditur illis, quos difficile est falli, quique plerumque non falluntur. Tales sunt opiniones & auctoritates probabiliores. Ergo rectè illis statur, nec in rebus incertis melior regula aut homini magis idonea haberi potest. Demùm quidquid Celladeus attulit ad probandum, suum probabile esse rectam conscientia regulam, id omne æquè probat, opinionem probabiliorum in

sensu à nobis assignato acceptam esse rectam conscientia regulam.

28. Probatur secundo. Si vir peritus dubitet de aliquo, an liceat, tenetur utique tutiorem partem sectari, donec dubium rectè deponat. Ponamus talem hominem diligenter rem examinare, & omnibus inspectis, invenire rationes multo potiores pro libertate quam pro lege. Hic homo prudenter concludit tale objectum esse licitum. Ergo licitè sequi potest hoc judicium, quia sine vitio opinatur. Ergo sine vitio operatur, quia lex Dei proponitur voluntati sine vitio, ideoque ita afficit illam, ut homo eam sequendo malè non operetur. Ergo omnibus peritis licet suam sententiam sequi. At sua cuique opinio probabilior est, & omnis opinio probabilior alicui est ipsa, quam tenet. Ergo cuique licet sequi opinionem, quæ post diligentem rei discussionem sibi probabilior apparet, & ab ipso habetur absolute vera. Rursus idem valet de iis, qui extrinsecâ auctoritate regulantur, quia unusquisque in verbo majoris ac probabilioris auctoritatis prudenter deponit conscientiam. Demùm probatur id ipsum universaliter de omni opinione tam intrinsecè quam extrinsecè probabiliori. sic enim arguo. Ex cap. in nostra de testibus & attestat. aliisque juribus supra quæst. 38. ponderatis habetur, quod ex testibus contradicentibus illi præferendi sint, qui cæteris paribus sunt plures; aut etiam numero pares vel pauciores, si omnibus inspectis, qualitate veracitatis, ac meritò fidei prævaleant. Ergo idem planè dicendum est de Auctoribus ac rationibus: qui enim, omnibus inspectis, inveniuntur prævalere, præferendi sunt; quia rationes & Doctores tam sunt fide digni circa jus, quam testes circa factum. Ergo si judex licitè & prudenter judicat & operatur juxta prævalentiam testium; utique & nos prudenter ac licitè judicamus & operamur juxta rationes ac auctoritates prævalentes, seu probabiliores; eadem enim de utriusque est ratio.

Alia argumenta id ipsum probant.

29. Hæc argumenta & juxta veritatem rei, & potissime juxta principia Celladei (quod solum nunc quærimus) aperte convincunt, majorem probabilitatem directam, directè sumptam, esse rectam conscientia regulam. Immo quod plus est, ex principiis Celladei sequitur, parem vel minorem probabilitatem esse rectam conscientia regulam, quia per ipsum in rebus incertis prudenter creditur auctoritati ac rationi plerumque non fallenti. At talis est auctoritas & ratio cujusvis periti & probi qui diligenter quæstionem examinat, & non obstante argumento ac auctoritate in contrarium, e ratione absolute reputat aliquid esse verum, quæ adhiberi debet ad hoc ut juxta præscriptum benignæ sententia opinionem suam reddat probabilem. Ergo prudenter statur omni ejusmodi auctoritati ac rationi, id est omni opinioni certò probabiliori. Minor probatur, quia omnis peritus post diligentem rei discussionem sententiam proferens, sæpius verum dicit, quam errat; alioquin stultum esset laborare ac studere ad veritatem inveniendam. Quid enim stultius foret, quam judicium ferre pro veritate inveniendam, si debita diligentia præmissa, tali ratione inventa, quam peritus multum prævalere videt, adhuc pronius esset errare quam verum dicere, aut non

idem probatur quoad usum æquè & minus probabilium.

Periti plerumque non errant.

non sapientius verum dicerent quam errarent, nec quisquam posset illis prudenter credere. Idem argumentum aequè procedit de ratione, qua peritum movetur ad assensum. Stulte enim illi assentirent, nisi illa frequentius verum diceret, quam erraret. Itaque talis solutio argumentorum contrarietatum, & talis ratio solutioni ipsi addita, quæ simul sumptæ aptæ sunt ad peritum & probum post debitam diligentiam alliciendum ad assensum, sunt motiva, quod plerumque non fallit. At omnis opinio certò probabilis nititur tali auctoritate, & talique motivo, ut constat, quia periti & probi de facto illi subscribunt. Ergò omnis opinio probabilis ex vi sui motivi plerumque non fallit. Ergò omnis opinio certò practicè probabilis, etiam aequè ac minus probabilis, est recta conscientia regula.

Ratio, qua periti & probi assensum, plerumque non fallit.

Opinio aequè ac minus probabilis quæ talis est regula atque va remota.

30. Porro quamvis hoc verum sit, si loquamur de regula remota & objectiva, ut fusè ostendi in tract. de consc. prob. quest. 21. 22. 23. atque etiam hic quest. 2. Non tamen verum est de regula proxima & formali, quia nemo excusatur, qui sequitur partem, quam, omnibus inspectis, finaliter existimat esse aequè aut minus probabilem parte contraria, nisi per principia reflexa judicet licitum esse sequi opinionem directè aequè aut minus probabilem. Ratio est, non quòd careat motivo sufficienti ad conscientiam debitè formandam, sed quia habet formam impossibilem cum necessario conscientia dictamine. Ergò Celladei doctrina re ipsa laxior videtur benigna sententia; quia ille aliud non requirit, quam motivam frequentius connexum cum vero quam cum falso. Hoc non sufficit, nisi insuper bona fides formetur, & omnibus inspectis objectum absolute habeatur verum, & probabilius opposito.

Benigna sententia recta conscientia regula juxta doctrinam Celladei.

31. Quòd si loquamur de sententia benigna, prout illa reflexè procedit, & considerat res ut substantes incertitudini insuperabilis, ac certè probabilis de honestate operis &c. Illa juxta præsentem Celladei doctrinam est recta conscientia regula, quia nititur auctoritate, ac ratione ferè nunquam fallente. Nec obstat, quòd opinio probabilis secundum ipsam non sit regula, nisi cum onere, ut homo, quoties acre bellum contra communem sententiam suscitatur, diligentiam adhibeat, & bene videat, an res ita se habeat, sicut dicit communis sententia; nam etsi in communi omnium omnino per integrum sæculum opinio rare aut nunquam detur onus seu obligatio, quia semper adest prudens præsumptio, quòd homines tam constantem ac unanimem omnium consensum impugnantes hallucinentur, tamen nos hoc onus ultro subivimus. Post clamores enim nuper exortos rem à fundamentis examinavi, omnia adversariorum fundamenta in tract. de consc. prob. examinavi, eaquæ invalida, ac rationibus benignæ sententia longissimo intervallo inferiora reperi. Rursus Celladeus reclamavit. Hunc etiam, omniaquæ ipsius dicta discussi, nilquæ reperire potui præter æquivocationes, ac fallitates plurimas, quæ nullam contra benignam sententiam exceptionem rationabilem faciunt; sed è contra fundamenta illius bene discussa, ac ritè intellecta, sententiam benignam confirmant. Itaque opinio benigna, jam cessante hoc onere, est, sicut olim erat, recta conscientia regula, saltem quoad nos, quibus illa tum ratione, tum auctoritate incomparabiliter prævalet sententia rigidæ. Ergò ex admissa Celladei doctrina apertè sequitur, benignam sententiam

esse rectam conscientia regulam. Mirum proinde est, quòd sibi voluerit, dum benignam sententiam impugnandam suscepit, quia cum ad propriam sententiam explicandam accedit, ea jacet fundamenta, easquæ assertiones ponit, quibus non impugnatur, sed stabilitur benigna sententia.

32. Et sanè quoties in propria illius dicta, in probationes ab eo allatas, ac in potiora, quibus utitur, principia oculos conjicio, non reperio in quo à benigna sententia, quam tantopere averfatur, recedat. Omnes enim veram non fictam probabilitatem pro regulanda conscientia requirimus. Omnes absolutum judicium de honestate operis, motivo certo probabilis nixum, exigimus. Ille autem aliud non postulat. Putat ille quidem probabilitatem à nobis assertam non esse veram ac realem, sed apparentem, & sic ex mera consuetudine appellatam: sed in hoc apertè errat, & quando ad rigorosam probabilitatis definitionem ab ipso traditam ventum est, ex illa apertè sequitur, probabilitatem à nobis assertam esse veram ac realem probabilitatem. Rursus argumenta quibus suam sententiam corroborat, aequè nostram comprobant, & quòd plus est, ipsamet difficultates, quas contra nos tanquam insolubiles proposuerat, sibi objicit, nullamquæ solutionem ponit quæ nobis ex æquo non faveat. Præterea non semel insufficienter respondet, & nisi responsionem à communi nostra opinione, responsisque nostris mutuet, difficultatibus illis nunquam satisfaciet. Itaque revera parùm aut nihil discrepat à communi sententia, quamvis toto cæco se ab illa recedere imaginatur; veritas enim benignæ sententia tam perspicua est, ut non poterit non illam videre, atque in illam incidere, quando, quid sibi sentiendum esset, aperuit.

33. Quòd ad onus in peculiaribus casibus diligentiam adhibendi, opinioni probabilis annexum attinet, omnes illud agnoscimus, quoties aut peculiare circumstantia alterant casum, aut Auctores insurgunt in contrarium, acriterque contendunt, opinionem illam non esse probabilem; aut tutum non esse illam sequi, quamvis sit probabilis. In hisce casibus homines tenentur rem examinare, si exceptio rationabilem metum secum afferat, alioquin contemni potest, ut si Theologaster aliquis, exigua porsus doctrina, ac nullius notæ, in communem gravissimorum Auctorum sententiam insurgeret, illamquæ falsam esse ac periculosam proclamaret. In tali enim casu exceptio talis viri meritò contemneretur, tum quia rationabiliter præsumitur esse nullius momenti, tum quia alioquin quivis sciolus suis clamoribus totam litteratorum rem publicam ad turbare posset, ut nemo sine nova diligentia ac labore in communi sapientissimorum consensu figere se posset. Extra tales casus onus hoc urget omnes. Ratio autem est, quia in ejusmodi casibus opinio non manet practicè probabilis quoad nos, nisi res iterum examine-tur. Itaque in tali casu habetur quidem onus, non quia onus propriè annexum opinioni probabilis, sed quia ratio illa efficit, ne opinio possit amplius prudenter reputari vera, & esse certò probabilis, nisi res de novo diligenter examine-tur. Cæterum quamdiu in rebus incertis opinio manet certò probabilis, nullum onus superest, sed quisque licitè sequitur illam in praxi, modò opinio illa talem praxim cum omnibus illis circumstantiis includat. Sic homo bene valens, &

Celladei doctrina discrepat à benigna sententia.

Onus opinio probabilis annexum modo modo dicitur, & quomodo urget?

more

more consueto cibo indigens, pro refectiuncula vespertina die jejunii sumere post quartam vel quintam partem cenae ordinariae, nec de hoc ulla daur exceptio. Eadem est ratio de omni alia opinione, quamdiu est certò probabilis, & homo in operatione illius praescriptum non egreditur. Itaque Celladeus nova tantum phrasi usus est, nec quidquam dixit, quòd benignae sententiae Auctores aut patenter non supponunt, aut expresse non requirunt, quamvis in hoc ipso minus rectè locutus sit, quia onus illud non est onus opinioni certò practice probabili annexum, ut ille videtur insinuare, sed est onus secti indutiora, donec certò constiterit de opinionis probabilitate, quae ob difficultates de novo emergentes in dubium quandoque vocatur.

ASSERTIO TERTIA.

Doctrina Celladei de sufficienti conscientia regulam insufficienter ab illo traditur, doctrinisque fermè omnibus, antea ab eo traditis, aperte contradicit.

34. **P**ROBATUR prima pars. Illa doctrina non sufficienter traditur, quae non proponitur simpliciter, sed cum limitatione, nisi ipsa limitatio discretè & praecise explicetur cum omnibus ad eam pertinentibus. Alioquin nil determinatum dicitur, nec habet audiens, in quo pedem figat. Sed Doctrina Celladei de regula conscientiae non proponitur simpliciter, sed cum limitatione, dicit enim licitum esse sequi opinionem probabilem, non simpliciter, sed cum onere. Ergò limitationem ponit: sed hanc limitationem non explicat, nec dicit quale sit hoc onus, quando vigeat, vel non vigeat, quomodo impleri debeat, quid ad onus deponendum requiratur, ac sufficiat, unde scire possimus ac certificari nos onus illud implevisse, ut sic libero corde ad opus bona fide perficiendum nos extendamus? haec autem omnia maxime explicanda erant. At nil horum Celladeus. Ergò nil determinatum dicit, sed doctrinam suam insufficienter tradidit. Et sanè vir timoratus, qui doctrinam illius pro regula acciperet, per illam regulari non posset, quia scire non posset, an onus actu incumberet opinioni, quam sequendam eligit. Deinde si onus in se assumeret, non posset scire, an oneri satisfecisset, quia per Celladeum major probabilitas, & auctoritas duorum, aut plurium Doctorum non sufficit, ut quis, eam sequatur. Quid ergò faciet iste miser? dicam: cogetur in omnibus ad tutiora, quia adhibet regulam, per quam nunquam dirigi poterit, ut sit tutus, si minus tuta sceterur. At regula à Celladeo proponitur eo fine, ut ostendat, nos non semper obligari ad tutiora. Haec planè convincunt doctrinam hanc insufficienter traditam esse, eamque, ut tradita est, esse prorsus ineptam ad finem, cujus causa illam tradidit.

35. Probatur secunda pars. Quando dicitur,

quòd opinio verè probabilis sit regula conscientiae, peto, an sermo sit de probabilitate vera, ac reali & quoad se? an de probabilitate vera & reali quoad nos? si primum, Celladeus ponit non regulam pro regula, sibi que contradicit, quia probabilitas vera & realis quoad se certò sciri non potest, cum per ipsum probabilitas illa haberi nequeat sine veritate, & consequenter non minus lateat, quam ipsa veritas. At ipsa veritas later, ideoque stultum esset, ipsam veritatem in rebus incertis ponere pro regula. Ergò non minus absurdum est probabilitatem talem pro regula ponere, cum utraque ex a quo lateat, & discerni non possit. At de ratione regulae est, ipso, ut vidimus, Celladeo fatente, ut sit quid constans, stabile, ac notum. Ergò & veritati, & sibi contradicit, si talem probabilitatem proponat pro regula.

Celladei contra plurimas prioras doctrinas contradicit.

36. Si secundum, sensus est iste: quando constat opinionem aliquam nisi auctoritate aut ratione plerumque non fallente, & vel nulla exceptio apparet in contrarium, vel si aliqua apparet, illa examinata & remota est, tunc illa opinio sumi potest pro regula. Et sanè existimo hanc esse veram mentem Celladei; si enim aliter loquatur, pro conscientia dirigenda inintelligibiliter loquitur. Sed si hoc dicat, omnibus fermè prius à se dictis contradicit. Jam enim opinio probabilis quoad nos, non quoad se, erit regula. At multae ex eiusmodi opinionibus sunt falsae, ut patet. Ergò jam opinio falsa saepe est regula. At omnis opinio falsa per Celladeum continet probabilitatem & veritatem merè sophisticam, inanem & phantasticam. Nulla opinio falsa est peritia, sapientia, & prudentia; sed error, stultitia & imprudentia. Rursus nulla opinio falsa nititur motivo gravi, sed solum aëreo, phantastico, & sophistico. Haec omnia fuse tradidit in superioribus, & ex his ipsis capitibus conatus est probare, benignam sententiam non proponere regulam sufficientem, quia probabilitas sophistica, inanis, & phantastica, apparentia imperita, insipiens ac imprudens, motivum leve & aëreum, non sunt regula sufficiens pro conscientia regenda, sed ad hoc requiritur motivum grave, iudicium peritum, doctum, prudens, probabilitas vera, non ficta, inanis & sophistica. Ergò ex doctrinis Celladei certum est, nullum iudicium falsum esse idoneam conscientiae regulam. Ergò hoc loco omnibus illis doctrinis, magnifice vehementerque à se propositis, aperte contradicit, quia proponit hinc pro regula opinionem probabilem quoad nos, cui omnia ista per ipsum toties conveniunt, quoties contingit opinionem illam esse falsam, quod certè saepe frequens est. Ergò talis opinio est, & non est regula. hisce aliisque ejusmodi nunquam se extricabit Celladeus, nisi omnes priores illas doctrinas, ut inanes, & sophisticas rejiciat, & nobiscum tandem manus jungat, atque iterum communi verissimaeque sententiae subscribat, quam olim amplexus est; sed à quatuordecim circiter annis mirum in modum est averfatus.

Si loquatur de probabilitate quoad nos, multo magis tibi contradicit.

QUAE